TEISINGUMO TEISMO (šeštoji kolegija) SPRENDIMAS

2025 m. spalio 9 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Socialinė politika – Direktyva 2003/88/EB – Darbo laiko organizavimas – 2 straipsnio 1 punktas – „Darbo laiko“ sąvoka – Saugomų gamtinių teritorijų gerinimo darbai – Darbuotojų kelionės laikas tarp nustatyto išvykimo punkto ir gamtinių teritorijų – Tokio šių darbuotojų kelionės laiko įtraukimas į darbo laiką“

Byloje C-110/24

dėl *Tribunal Superior de Justicia de la Comunidad Valenciana* (Valensijos autonominės srities aukštesnysis teisingumo teismas, Ispanija) 2024 m. sausio 24 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2024 m. vasario 9 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Sindicat de Treballadores i Treballadors de les Administracions i els Serveis Públics (STAS-IV)

prieš

Valenciana d’Estratègies i Recursos per a la Sostenibilitat Ambiental SA (VAERSA),

dalyvaujant

Comissions Obreres del País Valencià (CCOO-PV),

Confederació General del Treball del País Valencià i Múrcia – (CGT-PV),

Unión General de Trabajadores del País Valenciano – (UGT-PV),

Sindicato Intercomarcal de Trabajadores de Castellón (SIT),

Unión Sindical Obrera de la Comunidad Valenciana (USO),

Colectivo de Personal Administrativo y Técnico de VAERSA (CPAT VAERSA),

TEISINGUMO TEISMAS (šeštoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkė I. Ziemele (pranešėja), teisėjai A. Kumin ir S. Gervasoni,

* Proceso kalba: ispanų.

generalinis advokatas J. Richard de la Tour,

kancleris A. Calot Escobar,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

– *Valenciana d'Estrategies i Recursos per a la Sostenibilitat Ambiental SA (VAERSA)*, atstovaujamos *letradas* M. T. Lleó Alonso ir I. Sánchez Lázaro,

– *Comissions Obreres del País Valencià (CCOO-PV)*, atstovaujamos *abogada* A. M. García Mateu,

– Ispanijos vyriausybės, atstovaujamos M. Morales Puerta,

– Europos Komisijos, atstovaujamos I. Galindo Martín ir D. Recchia,

atsižvelgęs į sprendimą, priimtą susipažinus su generalinio advokato nuomone, nagrinėti bylą be išvados,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2003 m. lapkričio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/88/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų (OL L 299, 2003, p. 9; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 381) 2 straipsnio išaiškinimo.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant *Sindicat de Treballadores i Treballadors de les Administracions i els Serveis Públics (STAS-IV)* ir *Valenciana d'Estratègies i Recursos per a la Sostenibilitat Ambiental SA (VAERSA)* ginčą dėl darbuotojų, dirbančių biologinės įvairovės skyriuje, kelionės laiko darbo dienos pradžioje ir pabaigoje įtraukimo į šių darbuotojų darbo laiką.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

3 Direktyvos 2003/88 1 straipsnyje „Dalykas ir taikymo sritis“ nurodyta:

„1. Ši direktyva nustato būtiniausius saugos ir sveikatos reikalavimus dėl darbo laiko organizavimo.

2. Ši direktyva taikoma:

a) minimaliam dienos poilsio, savaitės poilsio ir kasmetinių atostogų laikui, pertraukoms ir maksimaliam savaitės darbo laikui ir

b) tam tikriems naktinio darbo, pamaininio darbo ir darbo modelių aspektams.

3. Ši direktyva taikoma visoms [1989 m. birželio 12 d. Tarybos] [d]irektyvos 89/391/EEB [dėl priemonių darbuotojų saugai ir sveikatos apsaugai darbe gerinti nustatymo (OL L 183, 1989, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 349)] 2 straipsnyje apibrėžtoms veiklos sritims, viešoms ir privačioms, nepažeidžiant šios direktyvos 14, 17, 18 ir 19 straipsnių.

<…>“

4 Minėtos direktyvos 2 straipsnio „Apibrėžimai“ 1 ir 2 punktuose nustatyta:

Šioje direktyvoje vartojami šie apibrėžimai:

1) „darbo laikas“ – tai bet koks laikas, kai darbuotojas yra darbo vietoje, darbdavio žinioje ir vykdo savo veiklą arba atlieka pareigas pagal nacionalinės teisės aktus ir (arba) praktiką;

2) „poilsio laikas“ – tai visoks laikas, kuris nėra darbo laikas.“

Ispanijos teisė

5 *Ley del Estatuto de los Trabajadores* (Įstatymas dėl darbuotojų statuso), iš dalies pakeisto 2015 m. spalio 23 d. *Real Decreto legislativo 2/2015, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Estatuto de los Trabajadores* (Karaliaus įstatyminis dekretas Nr. 2/2015, kuriuo patvirtinamas nauja redakcija išdėstytas Įstatymo dėl darbuotojų statuso tekstas) (BOE, Nr. 255, 2015 m. spalio 24 d., p. 100224), 34 straipsnio „Darbo laikas“ 1, 3 ir 5 dalyse nustatyta:

„1. Dėl darbo laiko trukmės susitariama kolektyvinėse sutartyse arba darbo sutartyse.

Maksimalus įprastas darbo laikas yra vidutiniškai 40 valandų faktinio darbo per savaitę, skaičiuojant vienų metų laikotarpiu.

<…>

3. Nuo vienos darbo dienos pabaigos iki kitos darbo dienos pradžios turi būti ne mažesnė kaip 12 valandų pertrauka.

Faktinio kasdienio darbo laiko įprasta trukmė negali viršyti 9 valandų, išskyrus atvejus, kai kolektyvinėje sutartyje, o jei tokios nėra – įmonės ir jos darbuotojų atstovų sudarytame susitarime kasdienis darbo laikas paskirstomas kitaip, tačiau bet kuriuo atveju turi būti paisoma poilsio tarp dviejų darbo laikotarpių laiko.

<…>

5. Darbo laikas skaičiuojamas taip, kad prasidedant ir baigiantis darbo dienai darbuotojas yra darbo vietoje.“

Pagrindinė byla ir prejudicinis klausimas

6 Akcinė bendrovė VAERSA, kurios didžioji kapitalo dalis priklauso *Generalitat Valenciana* (Valensijos autonominė sritis, Ispanija), yra valstybės įmonė, atsakinga už viešųjų investicijų įgyvendinimą, skirtą Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ gamtinėms teritorijoms gerinti. Šiuo tikslu visoje Valensijos srities teritorijoje esančiose gamtinėse teritorijose veikia VAERSA po keturis asmenis sudarytos penkiolika brigadų, kurių veikla paskirstyta vykdyti iš anksto nustatytose geografinėse teritorijose, t. y. konkrečiai kalbant, šešios brigados Provincia de Valencia (Valensijos provincija, Ispanija), keturios brigados Provincia de Alicante (Alikantės provincija, Ispanija) ir penkios brigados Provincia de Castellón (Kasteljono provincija, Ispanija).

7 Šiose brigadose dirbantys biologinės įvairovės skyriaus darbuotojai, vadinami „Natura 2000“ darbuotojais, teikia paslaugas natūraliuose mikrodraustiniuose. Šie darbuotojai naudojasi VAERSA automobiliais, kuriais iš pradinio taško, vadinamo „baze“, vyksta į draustinius. „Bazės“ yra kiekvienos brigados nuolatinės vietos referencinės savivaldybės gamtiniame regione, kuriame minėti darbuotojai vykdo savo funkcijas.

8 VAERSA taip pat turi brigadininkus provincijų lygmeniu. Kiekvieną mėnesį brigadininkai internetinio pranešimo programa *WhatsApp* žinute informuojami apie mėnesio grafikus, kurie suskirstyti pagal provincijas, brigadas ir konkrečias darbo dienas ir kuriuose nurodyta tiksli darbo vieta, kiekvienos brigados vykdytini darbai ir kiti techniniai aspektai.

9 Darbuotojai iš savo namų į iš anksto nustatytą VAERSA išvykimo vietą, vadinamą „baze“, kurioje jie turi būti 8.00 val., keliauja savo transportu. Prie šios bazės VAERSA suteikia jiems transporto priemonę, kurioje yra darbams atlikti reikalinga įranga. Nuo šios bazės jie šia transporto priemone, vairuojamu VAERSA darbuotojo, vyksta į atitinkamą darbo atlikimo vietą. 15.00 val. darbai šioje vietoje baigiami, o darbuotojai šia transporto priemone nuvežami atgal į bazę. Iš bazės darbininkai savarankiškai grįžta namo.

10 Nors biologinės įvairovės skyriaus darbuotojų individualiose darbo sutartyse numatyta, kad kelionės laikas, praleistas vykstant iš bazės į atitinkamą darbo atlikimo vietą mikrodraustinio teritorijoje ir iš jos į bazę, nelaikomas faktiniu darbo laiku, VAERSA praktiškai į darbo laiką įskaičiuoja šių darbuotojų kasdienių kelionių iš bazės į atitinkamą darbo atlikimo vietą mikrodraustinio teritorijoje laiką. Tačiau ši bendrovė neįskaito kelionės atgal iš šios darbo atlikimo vietos į bazę darbo dienos pabaigoje.

11 Gavęs STAS-IV kolektyvinį ieškinį VAERSA, *Tribunal Superior de Justicia de la Comunidad Valenciana* (Valensijos autonominės srities aukštesnysis teisingumo teismas, Ispanija), kuris yra prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nurodo, kad pagrindinės bylos šalys neginčija faktinės situacijos, dėl kurios kilo šis ginčas. Vis dėlto, šio teismo teigimu, iš esmės kyla klausimas, ar biologinės įvairovės skyriaus darbuotojų kelionės laikas iš mikrodraustinio, kuriame jie atlieka atitinkamus darbus, iki VAERSA įkurtos bazės turi būti skaičiuojamas kaip „darbo laikas“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2003/88 2 straipsnio 1 punktą.

12 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad, vadovaudamasis 2015 m. rugsėjo 10 d. Sprendimu *Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras* (C-266/14, EU:C:2015:578) *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas, Ispanija) 2020 m. liepos 7 d. Sprendime Nr. 605/2020 nusprendė, jog, kiek tai susiję su įmone, teikiančia liftų įrengimo, priežiūros ir remonto paslaugas, atitinkamų darbuotojų kelionės iš jų gyvenamosios vietos į klientų namus laikas turi būti laikomas darbo laiku. *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas)

nurodė, kad „jeigu kelionės į kliento namus yra būtinos įmonės veiklai vykdyti, nes įmonė negalėtų įrengti, prižiūrėti ar remontuoti liftų, jeigu nesiųstų savo darbuotojų kartu su reikalingomis medžiagomis ir įrankiais į klientų namus, ir jos turi įtakos sąskaitų už šias paslaugas išrašymui, akivaizdu, kad tokios kelionės turi būti laikomos darbo laiku“.

13 Tą patį galima pasakyti apie 2021 m. birželio 9 d. *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) sprendimą Nr. 617/2021 dėl pramonės mašinų priežiūros darbus atliekančių darbuotojų kelionių.

14 Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo ir kitokią *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) praktiką. 2019 m. lapkričio 19 d. Sprendime Nr. 784/2019 jis atsisakė laikyti darbo laiku laiką, kurį ugniagesiai praleidžia keliaudami oro uoste tarp budinčio techninio pastato, kuriame jie dirba, kai nevykdo intervencijos, ir vietos, kurioje juos turi pakeisti kolegos. *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) šią poziciją grindė tuo, kad „per laiką nuo techninio bloko iki orlaivių gelbėjimo ir gaisrų gesinimo parko [atitinkami darbuotojai] iš tikrųjų nėra darbdavio žinioje, o atlieka parengiamąjį darbą, panašų į patekimą iš įmonės rūbinės į darbo vietą. Tai, kad saugumo sumetimais pirmiausia reikia turėti prieigą prie techninio bloko ir naudoti magnetinės prieigos kortelę, nereiškia, kad darbo laikas prasidėjo. Tuo metu darbuotojas neturi atlikti jokių asmeninių užduočių ir jam negali būti skiriamos jokios užduotys, nes jis yra už savo gamybinės veiklos ribų.“

15 Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad anksčiau jis pats priėmė prieštaringus sprendimus dviejose bylose pagal individualius ieškinius, kuriuos du biologinės įvairovės skyriaus darbuotojai pareiškė VAERSA, reikalaudami, kad būtų atsižvelgta į jų keliones iš bazės į atitinkamus mikrodraustinius, nors nagrinėdamas šias bylas rėmėsi ta pačia Teisingumo Teismo jurisprudencija.

16 2021 m. rugsėjo 21 d. Sprendime Nr. 2696/2021 prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atsisakė darbuotojų keliones iš bazės į atitinkamus mikrodraustinius laikyti darbo laiku, motyvuodamas tuo, kad per šias keliones šie darbuotojai nebuvo darbdavio žinioje ir negalėjo atlikti savo pareigų. Priešingai, 2021 m. gruodžio 3 d. Sprendime Nr. 3555/2021 tas teismas nusprendė, kad minėtos kelionės yra darbo laikas.

17 Šiuo klausimu pažymėtina, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo abejonės dėl to, ar tokios kelionės yra darbo laikas, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2003/88 2 straipsnio 1 punktą, kyla dėl to, kad, nors tiesa, jog vykdami iš darbo atlikimo vietos į bazę biologinės įvairovės skyriaus darbuotojai nevykdo savo pareigų, jie taip pat negali laisvai disponuoti savo laiku, nes turi vykti darbdavio transporto priemone, iš anksto jo nustatytu laiku ir grafiku.

18 Tokiomis aplinkybėmis *Tribunal Superior de Justicia de la Comunidad Valenciana* (Valensijos autonominės srities aukštesnysis teisingumo teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar [Direktyvos 2003/88] dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų 2 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad laikas, kurį darbuotojai praleidžia darbo dienos pradžioje ir pabaigoje įmonės transporto priemone vykdami iš bazės į mikrodraustinį arba darbo atlikimo vietą, kurioje atlieka savo pareigas, ir iš ten grįždami į bazę, yra „darbo laikas“, kaip tai suprantama pagal direktyvos 2 straipsnyje pateiktą šios sąvokos apibrėžtį?“

Dėl prejudicinio klausimo

19 Savo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2003/88 2 straipsnio 1 punktas turi būti aiškinamas taip, kad laikas, kai darbuotojai kartu keliauja darbdavio nustatytu laiku jam priklausančia transporto priemone iš konkrečios darbdavio nustatytos vietos į vietą, kurioje vykdoma pagrindinė darbo sutartyje, sudarytoje tarp šių darbuotojų ir šio darbdavio, sulygta darbo funkcija, ir grįžta, turi būti laikomas „darbo laiku“, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą.

20 Kalbant apie Direktyvos 2003/88 2 straipsnio 1 dalies formuluotę, reikia pažymėti, kad šioje nuostatoje sąvoka „darbo laikas“ apibrėžta kaip „bet koks laikas, kai darbuotojas yra darbo vietoje, darbdavio žinioje ir vykdo savo veiklą arba atlieka pareigas“. Šios direktyvos 2 straipsnio 2 punkte sąvoka „poilsio laikas“ apibrėžta kaip apimanti bet kokį laiką, kuris nėra darbo laikas.

21 Be to, Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvoje 2003/88 nenumatyta tarpinė kategorija tarp darbo ir poilsio laikotarpių, nes šios dvi kategorijos eliminuoja viena kitą (šiuo klausimu žr. 2015 m. rugsėjo 10 d. Sprendimo *Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras*, C-266/14, EU:C:2015:578, 25 ir 26 punktus ir juose nurodytą jurisprudenciją).

22 Šiuo klausimu iš Teisingumo Teismo praktikos matyti, kad „darbo laiko“ ir „poilsio laiko“ sąvokos, kaip jos suprantamos pagal Direktyvą 2003/88, yra Sąjungos teisės sąvokos ir jas reikia apibrėžti pagal objektyvius kriterijus, remiantis šios direktyvos, kuria siekiama nustatyti būtiniausius reikalavimus, skirtus darbuotojų gyvenimo ir darbo sąlygoms gerinti, sistema ir tikslu. Tik toks autonominis aiškinimas gali užtikrinti visapusišką šios direktyvos veiksmingumą ir vienodą minėtų sąvokų taikymą visose valstybėse narėse (2015 m. rugsėjo 10 d. Sprendimo *Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras*, C-266/14, EU:C:2015:578, 27 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

23 Be to, reikia priminti, kad tos pačios direktyvos 2 straipsnis nėra viena iš jos nuostatų, nuo kurių leidžiama nukrypti (2015 m. rugsėjo 10 d. Sprendimo *Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras*, C-266/14, EU:C:2015:578, 28 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

24 Taigi, siekiant atsakyti į pateiktą klausimą, reikia išnagrinėti, ar, esant tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, esama šio sprendimo 20 punkte primintos sąvokos „darbo laikas“ apibrėžties elementų, kiek tai susiję su darbuotojų kelionės jų darbdaviui priklausančia transporto priemone iš darbdavio nustatyto išvykimo taško į gamtines teritorijas, kuriose šie darbuotojai vykdo savo pareigas, laiku, taigi ar šis laikas turi būti laikomas „darbo laiku“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2003/88 2 straipsnio 1 punktą.

25 Dėl pirmojo sąvokos „darbo laikas“ apibrėžties elemento, pagal kurį darbuotojas turi vykdyti savo veiklą arba atlikti pareigas, Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad turi būti laikoma, jog darbuotojai vykdo savo veiklą arba vykdo pareigas kelionės iš namų į klientų buvimo vietą metu, nes tokios kelionės yra būtina priemonė, kad šie darbuotojai galėtų teikti technines paslaugas klientams. Šiomis aplinkybėmis turi būti laikoma, kad darbuotojai, kurių padėtis tokia kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, keliaudami iš gyvenamosios vietos pas klientus ir atgal vykdo savo veiklą arba atlieka savo pareigas (šiuo klausimu žr. 2015 m. rugsėjo 10 d. Sprendimo *Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras*, C-266/14, EU:C:2015:578, 32 ir 34 punktus).

26 Šiuo klausimu iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos matyti, kad atitinkami darbuotojai dirba visoje Valensijos bendrijos teritorijoje esančiose gamtos teritorijose, būtent įvairiuose natūraliuose mikrodraustiniuose. Jie neatvyksta tiesiogiai iš savo gyvenamosios vietos į jiems priskirtą veiklos atlikimo vietą, o tam tikrą valandą turi pasiekti VAERSA nustatytą išvykimo vietą. Iš šios išvykimo vietos, vadinamos „baze“, jie kartu su kitais savo komandos nariais turi keliauti VAERSA priklausančia transporto priemone, kurią vairuoja VAERSA darbuotojas ir kurioje taip pat gabenama atitinkamam darbui atlikti reikalinga įranga. Baigę darbą šie darbuotojai šia transporto priemone iš darbo atlikimo vietos parvežami atgal į bazę, iš kurios namo grįžta savo transportu. Be to, iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad kiekvieną mėnesį paskirti brigadininkai informuojami, be kita ko, apie tikslią darbo atlikimo vietą.

27 Su sąlyga, kad tai patikrins prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, darytina išvada, kad šių biologinės įvairovės skyriaus darbuotojų judėjimo tvarką nustato darbdavys, kuris visų pirma nurodo transporto priemonę, išvykimo ir grįžimo vietą, išvykimo laiką ir kelionės tikslą, t. y. darbo atlikimo vietą. Todėl minėti darbuotojai neturi nuolatinės ir įprastos darbo vietos. Jie būtinai turi keliauti, kad galėtų teikti darbo sutartyje numatytas paslaugas, laikydamiesi darbdavio nustatytos kelionės tvarkos.

28 Šiomis aplinkybėmis tokios kelionės turi būti laikomos neatsiejamai susijusiomis su jų, kaip biologinės įvairovės skyriaus darbuotojų, statusu, taigi būdingomis jų veiklai. Todėl reikia konstatuoti, kad darbuotojai, esantys tokioje situacijoje, kokia nagrinėjama pagrindinėje byloje, vykdo savo veiklą ar atlieka pareigas tuo metu, kai darbo dienos pradžioje ir pabaigoje keliauja iš darbdavio nustatytos vietos į vietą, kurioje jie atlieka savo pareigas, ir iš šios vietos atgal.

29 Dėl antrojo „darbo laiko“ sąvokos apibrėžties elemento pagal Direktyvos 2003/88 2 straipsnio 1 punktą, pagal kurį darbuotojas tuo laikotarpiu turi būti darbdavio žinioje, pažymėtina, jog lemiamas veiksnys yra tai, kad darbuotojas privalo fiziškai būti darbdavio nurodytoje vietoje ir jo žinioje tam, kad prireikus galėtų nedelsdamas suteikti atitinkamas paslaugas (2015 m. rugsėjo 10 d. Sprendimo *Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras*, C-266/14, EU:C:2015:578, 35 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

30 Taigi tam, kad darbuotoją būtų galima laikyti esančiu darbdavio žinioje, jo padėtis turi būti tokia, kurioje jis teisiškai privalo paklusti savo darbdavio nurodymams ir dirbti jam (2015 m. rugsėjo 10 d. Sprendimo *Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras*, C-266/14, EU:C:2015:578, 36 punktas).

31 Priešingai, iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad galimybė darbuotojams disponuoti savo laiku be didelių suvaržymų ir veikti savo interesais parodo, jog aptartas laikas nėra darbo laikas, kaip tai suprantama pagal Direktyvą 2003/88 (2015 m. rugsėjo 10 d. Sprendimo *Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras*, C-266/14, EU:C:2015:578, 37 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

32 Nagrinėjamu atveju iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad atitinkami darbuotojai, keliaudami iš bazės į vietą, kurioje vykdomos darbo sutartyje sulygtos funkcijos, ir atgal, iš šios vietos į bazę, privalo vykdyti darbdavio nurodymus. Iš tiesų būtent šis darbdavys nurodo savo darbuotojams atvykti į bazę, kurios buvimo vietą nustato minėtas darbdavys, nustatytą valandą, kad visi kartu tam pačiam darbdaviui priklausančia transporto priemone, kurią vairuoja jo darbuotojas, vyktų į minėtą vietą.

33 Taigi, su sąlyga, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atliks patikrinimus, reikia konstatuoti, kad per būtiną kelionės laiką, kuris dažniausiai yra nesutrumpinamas, atitinkami darbuotojai neturi galimybės laisvai disponuoti savo laiku ir skirti jį savo interesams, todėl jie yra savo darbdavio žinioje (šiuo klausimu žr. 2015 m. rugsėjo 10 d. Sprendimo *Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras*, C 266/14, EU:C:2015:578, 39 punktą).

34 Vadinasi, minėtų kelionių metu šie darbuotojai turi būti laikomi esančiais darbdavio žinioje, todėl šiuo atveju yra ir antrasis sąvokos „darbo laikas“, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2003/88 2 straipsnio 1 punktą, apibrėžties elementas.

35 Galiausiai, kiek tai susiję su trečiuoju šios sąvokos apibrėžties elementu, pagal kurį darbuotojas turi būti darbo vietoje nagrinėjamu laikotarpiu, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad jei darbuotojas, kuris nebeturi nuolatinės darbo vietos, vykdo savo funkcijas keliaudamas pas klientą arba iš jo, šis darbuotojas taip pat turi būti laikomas dirbančiu šios kelionės metu. Iš tiesų, kadangi kelionės yra būdingos nuolatinės ar įprastos darbo vietos neturinčio darbuotojo statusui, tokių darbuotojų darbo vietos negalima susiaurinti iki fizinio jų buvimo pas darbdavio klientus (2015 m. rugsėjo 10 d. Sprendimo *Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras*, C 266/14, EU:C:2015:578, 43 punktas).

36 Nagrinėjamu atveju, atsižvelgiant į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo atliktą patikrinimą ir kaip matyti iš šio sprendimo 27 ir 28 punktų, atitinkami darbuotojai kelionių, kurias jie atlieka iš bazės į darbo atlikimo vietą ir iš šios vietos atgal į bazę, metu turi būti laikomi kaip neturinčiais nuolatinės darbo vietos ir vykdančiais savo veiklą ar pareigas.

37 Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad šių kelionių metu minėti darbuotojai turi būti laikomi dirbančiais darbe, todėl nagrinėjamu atveju taip pat yra trečiasis sąvokos „darbo laikas“, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2003/88 2 straipsnio 1 punktą, apibrėžties elementas.

38 Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, į pateiktą klausimą reikia atsakyti: Direktyvos 2003/88 2 straipsnio 1 punktas turi būti aiškinamas taip, kad laikas, kai darbuotojai kartu keliauja darbdavio nustatytu laiku jam priklausančia transporto priemone iš konkrečios darbdavio nustatytos vietos į vietą, kurioje vykdoma pagrindinė darbo sutartyje, sudarytoje tarp šių darbuotojų ir šio darbdavio, sulygta darbo funkcija, ir grįžta, turi būti laikomas „darbo laiku“, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

39 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (šeštoji kolegija) nusprendžia:

2003 m. lapkričio 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/88/EB dėl tam tikrų darbo laiko organizavimo aspektų 2 straipsnio 1 punktas

turi būti aiškinamas taip:

laikas, kai darbuotojai kartu keliauja darbdavio nustatytu laiku jam priklausančia transporto priemone iš konkrečios darbdavio nustatytos vietos į vietą, kurioje vykdoma pagrindinė darbo sutartyje, sudarytoje tarp šių darbuotojų ir šio darbdavio, sulygta darbo funkcija, ir grįžta, turi būti laikomas „darbo laiku“, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą.

Parašai.